

Gyermekvédelmi sikertörténet: Lidike sorsrendezése

■ VIDÉKI ILLETÉKESSÉGŰ GYERMEKEK A FŐVÁROSI SZAKELLÁTÁSBAN

Magyarországon ma már egyre nagyobb igény mutatkozik szakmai körökben a gyermekvédelem témakörében a tervezhetőség, mérhetőség, ellenőrizhetőség iránt. Képet kaphatnak az önkormányzatok, területi szakemberek munkájuk eredményességéről, hogy milyen mértékben sikerült megelőzni a gyermek kikerülését a családból, milyen rövid idő alatt került vissza, illetve végleges gondozási helyre, követve sorsukat mennyire váltak képessé a mind teljesebb felnőtt életre. Feltéve a kérdéseket, hogy mi számít sikernek, mihez viszonyítjuk ezt, a gyermek rendszerbe kerülése előtti traumatizáció milyen mértékben nehezíti az objektív értékelést. Ha a család alkalmassá válását, rehabilitálását tekintjük, ismét nincs egyértelmű válasz. Milyen eredményt lehet elégségesnek vagy jónak tekinteni, kinek az értékrendje a meghatározó, mi az elég jó és a még kielégítő közötti határvonal. További dilemma, hogy kinek a szempontjából értékelünk.

A budapesti gyermekvédelmi szakszolgálat nyilvántartásban a fővárosi illetékességű gyermekek mellett, mindig is szerepelt 11-13% vidéki illetékességű gyermeklétszám. A gyermekvédelmi törvény szellemének megvalósulása a vidéki illetékességű gyermekek esetében gyakran nehézségbe ütközött és ütközik. Ezeket a nehézségeket nevesítve és a leírt esetben konkrét példaként mutatja be a szerző.

■ PROBLÉMÁK

A vidéki illetékességű gyermekek és családjuk - önhibájukon kívül - nem tudnak élni a törvény adta jogokkal és lehetőségekkel (A gyermekjóléti szolgálat szolgáltatásait, tevőleges segítségét, nem áll módjukban igénybe venni.). Ezeknek a vidéki illetékességű gyermekeknek csökken az esélye

a vérszerinti családba történő hazagondozásra a családgondozás hiánya miatt. Az átmeneti nevelés számukra hosszú évekig tartó, nagykorúságig tartó gondoskodást jelent.

Sérülnek a gyermeki jogok a vérszerinti családdal való időszakos és folyamatos kapcsolattartás meg nem valósulása, hiánya miatt, beszűkül a családkép (Elfelejtődik a nagymama, nagypapa, nagybácsi, unokatestvér, rokonok köre.).

Sérülnek a gyermek jogai a véleménynyilvánítás területén, hogy a személyét érintő kérdésben, neveléséről, oktatásáról, ellátásáról meghallgassák, tájékoztassák. (A Gyámhivatal az évente tartott kötelező felülvizsgálatot a jog által biztosított lehetőség miatt többnyire nem tárgyalás, személyes beszélgetés keretében tartja, hanem papirokból dönt.).

Esettanulmányomom keresztül kívánom bemutatni, hogyan és mennyire érvényesülnek a gyermekvédelmi törvény által alkotott új fogalmak a vidéki illetékességű gyermekek esetén.

A gyermekvédelmi törvény¹ hierarchikus felépítésű, egymásra épülő. A feladatoknak felelőse van, az alapellátás feladatait a helyi önkormányzatokhoz helyezte, (ellátási kötelezettség) a szakellátás feladatait a megyei és a főváros önkormányzatának hatáskörébe utalta a jogalkotó.²

Magyarországon a TEGYESZ-ek megyei rendszerben működnek, a működésüket a megyei önkormányzat koordinálja. Az adott megye területén állandó bejelentett lakáscímmel rendelkező kiskorú, (utógondozott esetén fiatal felnőtt) a lakóhelye szerinti megyei TEGYESZ kötelekébe tartozik.

Ez alól a szabály alól kivételt képez a Fővárosi TEGYESZ, mert lehetősége van a nem budapesti állandó lakosú gyermek ellátására is. Ennek jogi alapja a Fővárosi közlöny 2000. 05. 30. számában megjelent rendelete, mely 2000. 06. 01. lépett hatályba.³ Ez a rendelet a jogi alapja annak, hogy vidéki illetékességű gyermek tartózkodik a fővárosi szakellátásban. A vizsgált adatokból kiderül, hogy a legtöbb gyermek Pest megyéből, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből kerül be a fővárosi szakellátásba.

■ A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS DILEMMÁI

■ A FŐVÁROSI GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÁS LÉTSZÁM ALAKULÁSA

„A fővárosban, a szakellátásban az elmúlt 10 év során közel 4300 főről 3000 fő alá csökkent a gyermeklétszám. Az életkori csoportok százalékos arányai hasonlóak a tíz év során. Az a tendencia érvényesül, hogy a 6 éven aluliak kb.20%-os, az általános iskolás korosztály 36%-os arányt képvisel, míg a 13 év feletti aránya kb. 44%. A fővárosi szakellátásba való bekerülés mértéke a gyermekvédelmi törvény elfogadását közvetlenül követő 1998-tól erősen csökkent. Az 1998. utáni nagyfokú csökkenés minden életkori csoportot érintett. A legnépesebb bekerülő csoport a 14-18 éveseké és a csecsemőké.

A fővárosi szakellátás kötelekéből kikerülő gyermeklétszám mértéke igazán csak 2000-tól látszik csökkenni. 1992-1999. között az éves fővárosi szakellátás kötelekéből kikerülő gyermeklétszám nagysága 760 és 990 fő között volt. 2000-ben ez a szám 700 alá csökkent, 2001-ben pedig 635 főre esett vissza. A gyermekvédelmi törvény előzetes hatását mutatja, hogy 1997-ben az előző 3 évhez képest kiugróan magas volt a szakellátásból való kikerülés. Ez főleg az alacsonyabb korosztályt érintette. Következésképpen magas a nagykorúvá válók aránya a kikerülők között. Tíz év átlagában öt kikerülőből kettő tartozott ehhez a csoporthoz.

A csökkenések tendenciáinak többféle magyarázata lehet:

Tetten érhető a gyermekvédelmi törvény hatása. Bizonyos esetekben a fővárosi gyermekvédelem nagyobb mértékben tartózkodott a gyermekek családból való kiemelésétől.

A születések számának visszaesése is állhat a csökkenő tendencia háttér-okaként. Ebben az esetben csak látszólagos fogyásról beszélhetünk.

Harmadsorban a gyermekvédelmi törvény miatt kialakult és működik az alap ellátás. Ez helyben tartja a még kezelhető problémákat.

Összefoglalva megállapítható, hogy a fővárosi gyermekvédelmi szakellátás 2001. évi adatai beilleszkednek az elmúlt tíz év tendenciájába. Nemek és életkorok tekintetében sem mutat eltérést a korábbi évekhez képest. Folytatódik a szakellátásban részesülők létszámának csökkenése, bár az utolsó két évben ez a csökkenés lassult, sőt a bekerülés vonatkozásában megállni látszik”⁴

Vidéki illetékességű a gyermek, ha:

1. önként vidéki:

szülő(k) állandó bejelentett lakóhelye valamelyik vidéki településen van

- vidéken nőtt fel, ott járt iskolába, ott élnek a rokonai, barátai, oda kötődik, feljött Pestre szerencsét próbálni;
- vidékre költözött a fővárosból, mert ellehetetlenült Pesten, a maradék vagyonából vidéken házrészt, ingatlant vásárol.

2. vidékivé vált hatósági úton:

Gyámhivatal nem találta a szülőket, kerestette a nyilván-tartóban fél évet, szülő esetleg hajléktalan (a Gyvt. előtt ezek a gyermekek a GYIVI-be voltak bejelentve állandó lakosnak);

- vidéki gyermekotthont jelöl meg a gyámhivatal állandó lakhelyként; erről szól a 4. számú ábra.
- vidéki nevelőszülőket kötelezi, hogy saját ingatlanába jelentse be a nála elhelyezett gyermeket;
- alapítvány által működtetett nevelőszülői hálózat telephely címe lesz a gyermek állandó lakóhelye.

3. véletlenül vidékivé lett:

helytelen jogértelmezés miatt a gondozási hely és tartózkodási hely fogalmának összekeverése miatt.

¹1997. évi XXXI. Törvény a Gyermek jogairól és a gyámügyi igazgatásról (továbbiakban Gyvt.)

²Gyvt. 95.§ (1) A megyei és a fővárosi önkormányzat az e törvényben foglaltak szerint biztosítja a személyes gondoskodást nyújtó szakellátás keretében az otthont nyújtó ellátást, a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatást.

(2) A megyei és a fővárosi önkormányzat által fenntartott intézmények ellátási területe a megyére, a fővárosra kiterjed.

³Budapest Főváros Közgyűlésének 27/2000. (V.30.) számú önkormányzati rendelete a Fővárosi Önkormányzat fenntartásában lévő személyes gondoskodást nyújtó gyermekvédelmi intézmények által biztosított ellátások formáiról, igénybevételének módjáról és a térítési díjról szóló 22/1999. (V. 21.) Fővárosi. Közgyűlés számú rendelet módosításáról.

⁴Dr Radoszav Miklós: Felkészítés szociális szakvizsgára, Összefoglalás és áttekintés a gyermekvédelmi törvényről, előadás alapján

Elhangzott: Budapest Vasvári Pál Gyermekotthonban, 2002. okt. 15-én

A fenti felsorolás magyarázatának aktualitását az adja, hogy 2002-ben is 408 vidéki illetékességű gyermeket tartott nyilván és látott el a fővárosi szakellátás.

1. önként vidéki

Anya, apa állandó bejelentett lakóhelye vidéken van (személyigazolványba beírva, az országos népesség nyilvántartó adatai, lakcímnylvántartás szerint).

Problémák:

A vidéki állandó bejelentett lakcímmel rendelkező szülők hosszú évek óta a fővárosban tartózkodnak, illetve ott élnek különböző formában: régen munkásszálláson, albérletben, rokonoknál, ismerősöknél meghúzva magukat, önkényes lakásfoglalóként, rosszhiszemű jogcímenélküli lakóként, hajléktalanként. Jobb esetben ideiglenes fővárosi lakáscímmel rendelkeznek, amit 2 évente meg kell újítani, ez azért fontos, mert az államigazgatásban elsősorban az állandó lakóhely szerinti ügyintézés, a másodsorban tartózkodási hely szerinti ügyintézés követi.

A szülő, ellehetetlenül Bp.-en nem tudja kifizetni a közüzemi díjhátralékát, OTP tartozását, cserél, eladja a fővárosi ingatlan és vidéken, a fennmaradó összegből vásárol lakást magának, miközben a gyermeke már hónapok óta a fővárosi ellátó hálózatban van. A vidéken létesített tulajdonviszony, ház vagy lakás, lakrész vásárlása azt jelenti, hogy oda azonnal be is jelentkezik az illető. Az adásvétel és jogi folyamata, a sok papír besz-

erzése mellett, az önkormányzatnál történő új lakcím létesítése - fontossági sorrendben - a legutolsó helyre kerül. Ezt megelőző: az ELMŰ-nél, vízműnél, gázműnél a tulajdonos változása, a csere ügyintézési bonyodalmi, amikhez a tulajdoni lap, és az adásvételi szerződés utolsó befizetéseket igazoló pénzügyi dokumentumok kellene csak. Az állandó lakcím bejelentésének hiánya először akkor derül ki, ha az önkormányzatnál ügyet akar a kliens intézni, mert ott elkérik a személyi igazolványát. Akkor derül ki, hogy elmaradt az állandó lakcímre való bejelentkezés, ami az államigazgatási eljárások illetékességi alapja. Amennyiben az ügyfél ott és azonnal kitölti a bejelentkező lapot, ez a központi népesség nyilvántartásban csak 30 nap múlva jelenik meg. Így válik vidékivé.

2. vidékivé vált hatósági úton

A gyámhivatal ügyintézése során megállapítja, hogy a szülő nem rendelkezik lakcímmel, az országos központi népesség nyilvántartó visszaigazolja, hogy a rendszerben nem szerepel az önkormányzat által kért személy adata, azaz Magyarországon nem rendelkezik állandó bejelentett lakással. Ma már nem kötelező az állandó lakcím megléte. Ezen információk birtokában a gyermek ügyében eljáró gyámhivatal a gyámot, a gyermekintézmény igazgatóját utasítja, hogy jelentse be állandó lakosnak a gyermekotthon címére a gyermeket. Az elmúlt években folyamatosan növekedett ezeknek a gyermekeknek a létszáma 2000-ben: 27 fő, 2001-ben: 40 fő, 2002-ben: 49 fő, gyermek volt vidéki gyermekotthonba bejelentve. Ezeknek a gyermekeknek az ügyiratát a gyámhivatal a lakcím megállapító határozattal együtt már át is helyezi vidékre.

Az amúgy is leterhelt vidéki gyámhivatal, ahová a vidéki gyermekotthon tartozik, megkapja a Fővárosi kerületi Gyámhivaltól az ügyiratot: „oldja meg a gondot a vidék”, mert úgy tűnik, hogy a főváros szabadulni akar az aktáktól. Igaz, hogy a fővárosi kerületi gyámhivatalok sem találják a szülőket, és ügygondnok útján kézbesítik a határozatot, annak ellenére, hogy a gyermekjóléti szolgálat kéznél van. A Gyermekjóléti Szolgálat családgyógyászai ismerik a környéket, jól együtt tudnak dolgozni, mégis áthelyezik az illetékességet vidékre. A vidéki gyámügyes kolléga ugyanúgy nem találja meg a szülőt, társadalmi felkérést alkalmaz minden információ megszerzéséhez. Ez hónapokat vesz igénybe, az ügyintézés hosszan elhúzódik. Az egy éves késés is elérheti.

A Gyámhivatal nyilatkoztatja írásban - jegyzőkönyv megküldésével - a nevelőszülőt, hasonló előzmények után (nincs a szülőnek érvényes bejelentett állandó lakás címe), hogy vállalja-e a gyermek bejelentését a saját lakásába vidéken. Erről határozatot hoz, és átteszi az ügyiratot vidékre.

3. véletlenül vidékivé lett

Előfordul néha jóhiszemű félreértés a nevelőszülő részéről, aki saját lakcímeire önhatalmúlag bejelenti a gyermeket, a jogi szakszöveg értelmezésének gondja miatt, a megfogalmazás a tartózkodási hely és gondozási hely összekeveréséből adódik gyakran. Az ilyen félreértések következménye, hogy a Budapesten élő szülő kikerül a gyermekjóléti szolgálat látóköréből. Utógondozás kérdésében nem tud az utógondozó

és a gyermek együttműködni. A vidéki utógondozó nem tud a gyermek után nyúlni és segíteni őt a fővárosban.

A nevelőszülői hálózatot működtető kéri, hogy az ő központi címe (pl. Máltai Szeretet Szolgálat, Páty) szerepeljen állandó lakhelyként a gyermek számára. A nevelőszülő címe, a gyermek gondozási helye, így nem lesz nyilvános, nem tudják meg, akik a határozatból kapnak (pl. a vérszerinti szülő). A Máltai Sz. Sz. családgondozójának csak néhány gyámhivatallal kell kapcsolatot tartani. Jelenleg Páty a Budakeszi gyámhivatal hatáskörébe tartozik. A gyermek ügye ilyen esetben személy helyett ügyirat, aktává silányul, nem képviseli a gyermek érdekét, csak éppen van gyámhivatal, amely a törvényben előírt feladatokat elvégzi (határozatot hoz, gyűjti a gyámi és vagyonkezelői jelentést). Itt iratkezelésről van csupán szó. A fenti intézkedések és történések jogi háttere is a Gyermekvédelmi törvényben található.⁵

Az esettanulmányban szereplő történetet 2000. január és 2002. december közötti időszakból választottam. Ekkor a fővárosi rendszerben már letisztultak az illetékességi viták, félreértések és bonyodalmak. A Fővárosi TEGYESZ-ben saját munkám során jutottam az információhoz, az ügyiratok a Fővárosi TEGYESZ irattárából állnak rendelkezésemre. Aktív résztvevője, szereplője voltam a történeteknek, munkaköri kötelességként. Megtapasztaltam, hogy a vidéki illetékességi gyermekek sorsa nagyban függ a vele foglalkozó szakemberek és szervezetek, hivatalok között kialakítható együttműködéstől.

■ ESETTANULMÁNY:

■ „A SZŐKE HAJÚ, KÉK SZEMŰ LÍDIA TÖRTÉNETE”

Az eset a rendelkezésre álló Fővárosi TEGYESZ irattári aktában lévő iratok, telefonon történt beszélgetések és az érintettekkel történő személyes találkozás alapján kerül ismertetésre.

A Lídia ügyében keletkezett írásos anyag kronológiai sorrendje a következő:

Budapesten a XIII. kerület Polgármesteri hivatala 2000. 03. 30-án határozatot hoz, mint I. fokú gyámhatóság, amely okiratban arról határoz, hogy 2000. 03. 18-án született leánygyermeket, Lídiát, ideiglenes hatállyal elhelyezi a Budapesten a Rege u. Csecsemő otthonban. Egyben felkéri a gyermek anyjának állandó bejelentett lakóhelye szerint illetékes XXI. Kerületi gyámhivatalt a hatáskörébe tartozó további gyermekvédelmi

⁵Az általános illetékesség fő szabályai Gyvt. XX. fejezet

124. § (1) Az eljárásra az a települési önkormányzat képviselőtestülete, jegyzője vagy az a gyámhivatal illetékes, amelynek a területén a gyermek szülői felügyeletet gyakorló szülőjének, lakóhelye van.

(2) Ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők bejelentett lakása különböző illetékességi területen található, az eljáró szerv illetékességét a gyermek bejelentett lakóhelye határozza meg. Ha a gyermek bejelentett lakóhelye egyik szülőjének lakóhelyével sem azonos, az a szerv jár el, amelynek a területén az anya lakóhelye található.

(3) Lakóhely hiányában, az eljáró szerv illetékességét a tartózkodási hely határozza meg.

(4) Belföldi lakóhely hiányában, vagy ha a tartózkodási hely ismeretlen, az eljáró szerv illetékességét az utolsó ismert hazai lakóhely határozza meg, ennek hiányában a fővárosi főjegyző illetékes.

intézkedések megtételére. Ez a határozat azonnal végrehajtható. Indokolásként ez a néhány sor található. „A kiskorú leánygyermek, Lídia a Semmelweis Egyetem Egészségügyi Karának Szülészeti osztályán született. A kiskorú anya az Egyetemi Szülészetről csecsemőjét nem kívánja hazavinni”.

Budapest 2000. 03. 31. dátummal a Budapesti Rege u. Csecsemőotthon értesítést küld a Fővárosi TEGYESZ-nek, hogy a „vezetésem alatt álló intézménybe új gondozottat fogadtam be, melyet hatósági határozattal rendelt el a gyámhivatal. Továbbá kéri, hogy az új gondozottat vegyék nyilvántartásba, és törzsszámát küldjék meg.” Erről értesül: Fővárosi TEGYESZ (címezett), beutaló szerv, vérszerinti szülő. A csecsemőotthonban két oldalas felvételi jegyzőkönyv készül az ideiglenes hatállyal beutalt gyermekről, melyben szerepelnek a csecsemő adatai, születési év, hely, anyja neve, beutaló határozat száma és indokként: „a kiskorú 14 éves anya nem tud gondoskodni az újszülöttről.” Az anya állandó lakcíme, gyermek állandó lakcíme az anyáéval megegyezően. A gyermek felvételékor hiányzó okiratok (dokumentumok): személyi lap, közgyógy. ellátásra jogosító igazolvány, TAJ- kártya.

Meghívó a következő dokumentum időrendben az okiratok között. 2000. 04. 11. keltezéssel a Fővárosi TEGYESZ meghívja elhelyezési tanácskozásra a vérszerinti anyát, az anya állandó lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalt és a gyermekjóléti szolgálatot. Az elhelyezési tárgyalás időpontját 2000. 04. 25-re tűzik ki. A fenti időpontban a tárgyalásra megjelenik a csecsemőotthon pszichológusa, és családgondozója valamint a gyámhivatali ügyintéző. A team munkát facilitátor (segítő, témavezető koordinátor) vezeti. A gyámhivatalt képviselő ügyintéző elmondja: a kiskorú anya a törvényes képviselője jelenlétében írásban, jegyzőkönyvileg lemondott a újszülött gyermekéről. De megnevezte az apát, akit az illetékes gyámhivatal útján nyilatkozat tételre kér, és egyidejűleg büntetőeljárást kezdeményez a bíróságon, kiskorú megrontása tárgyában. Arra a kérdésre, hogy a szülők gondozhatják-e a gyermeket, és megkísérelték-e rokonnál, ismerősnél elhelyezni, segítségnyújtás esetén a rokonok vagy ismerősök gondozhatják-e a gyermeket, a nem válasz került bekarikázásra. A terv fő irányaként: a tartós családpótló gondozás, gyermekotthoni elhelyezés és örökbe fogadás került bejelölésre. A szükséges intézkedések sorában: átmeneti nevelésbe vétel, gyámrendelés, apa lemondó nyilatkozata esetén tartós nevelésbe vétel, örökbe fogadás előkészítése. Kapcsolattartás az apa nyilatkozatától függ. Egyéni elhelyezési tervben gyám rendelése, kapcsolattartás szabályozása

2000. 05. 08-án a kiskorú anya állandó lakóhelye szerinti gyámhivatal meghozza határozatát a csecsemő átmeneti nevelésbe vételéről. Ebben kirendeli számára a csecsemőotthon igazgatóját gyámul, vagyonkezelőt nevez, meghatározza a gyermek gondozási helyét. Indokolásában leírja, hogy a „kiskorú édesanya lemondott gyermekéről.” A lemondó nyilatkozat érvényességéhez az anya törvényes képviselője is hozzájárult, és az anya jegyzőkönyvileg megnevezte csecsemője apját. Az anya gyermekkorára tekintettel büntetőeljárást kezdeményez a fiatalember ellen, aki anya elmondása szerint az újszülött leány, Lídia édesapja. A gyermek családi jogállás rendezése érdekében

megkeresem az apa állandó lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalt megkérem, hogy nyilatkoztassák az apát, elismeri-e magáénak a fenti gyermeket. Az édesanya és családja nem kívánja vállalni az újszülött nevelését, mert elmondásuk szerint: „az apa cigány származású”.

2000. 05. 15. Országos Egészségügyi pénztár felé levél megy a családi pótlék folyósításának megkezdése ügyében. 2000. 05. 30. jogerőre emelkedik Lídia átmeneti nevelésbe vételéről szóló határozat.

2000. 06. 27. a fővárosi XXI. ker. gyámhivatal határozatot hoz, amelyben rendelkezik Lídia állandó lakcíméről, és kötelezi a gyámot, hogy az új címre jelentse be a csecsemőt. Indokolásában leírja: Lídia vérszerinti anyja lemondott a gyermekről, és hozzájárult örökbefogadásához. A megnevezett apa Lídiára vonatkozó teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett

2000. 07. 28. Bp. gyámhivatal határozatot hoz iratanyag áttételéről az apa állandó lakóhelye szerinti illetékes gyámhivatalhoz Kelet-Magyarország nagyvárosába. Ebben felszólítja a gyámot, hogy féléves jelentését már az új gyámhivatalnak küldje, és tájékoztat, hogy Lídia apja és apai nagynyja több alkalommal telefonon érdeklődött a csecsemő felől, az apa a gyermek átmeneti nevelésének megszüntetése iránti kérelmét benyújtotta. Ebben már az új gyámhivatal fog eljárni.

Az anyakönyvi hivatal augusztus 17-én megküldi a kislány anyakönyvi kivonatát, amelyben anyja nevére anyakönyveztek a gyermeket.

2001. 02. 02. a gyám levélben tájékoztatja az illetékes gyámhivatalt Lídia egészségi állapotáról, fejlődéséről és arról, hogy a vér szerinti apa 2000 októberében meglátogatta a kislányt, és heti néhány alkalommal telefonon érdeklődik.

2001 februárjában értesítik a Fővárosi TEGYESZ-t, hogy új gyámhivatal alakult az apa állandó lakhelyén, és az ügyirat ide került át. 2001 márciusában a budapesti csecsemőotthonból a gyám Lídia kapcsolattartására vonatkozó helyesbítő levelet küld. Ebben leírja, hogy az apa és a családtagok rendszeresen látogatnak, pedig ehhez több száz km-t kell utazniuk.

2001. 03. 28. az átmeneti nevelés megszüntetéséről határoz a vidéki gyámhivatal, melyben felszólítja a gyámot, hogy Lídiát vér szerinti apjának adja át, a gyámot és a vagyonkezelőt felmenti. Egy évre utógondozót rendel Lídia számára. Indokolásában leírja, hogy Lídia anyja lemondott gyermekéről, és hozzájárult az örökbeadáshoz, de ugyanakkor megnevezte a fiatalkorú férfit, mint apát. Az apa teljes hatályú elismerő nyilatkozatot tett, és gyermeke örökbeadáshoz nem járult hozzá. Kérte leánya vérszerinti családban történő elhelyezését, mivel az anya szülői felügyeleti joga megszűnt, ezért a szülői felügyeleti jogot ő mint apa kívánja gyakorolni.

A vérszerinti apa a nagy távolság ellenére is próbálta felvenni és tartani a kapcsolatot gyermekével. Hetente többször érdeklődött, meglátogatta a gyermeket, fotót készített a találkozásokról, néha elkísérte a nagypapa és a nagybácsi. A nagymama kiskorú gyermekei miatt nem tudott személyesen elmenni, de telefonon tartotta a kapcsolatot, a gondozóktól felvilágosítást kért unokája szokásairól, kialakult napirendjéről. Az apa és a nagyszülők szeretik, ragaszkodnak Lídiához.

Az apa ismételtlen kéri kiskorú gyermeke átmeneti

nevelésének megszüntetését az illetékes gyámhivaltól. Az apai nagymama is nyilatkozott, hogy unokáját saját gyermekeként fogja gondozni, nevelni a családban.

„Az apának sikerült elhelyezkedni, állandó munkahelyet létesíteni, a települési GAMESZ-nál, így rendszeres jövedelemmel rendelkezik. Az apa mindent megtett, hogy lányát végleg hazahozza a csecsemőotthonból. A gyermekjóléti szolgálat munkatársa és a védőnő véleménye, hogy a gyermek gondozását az apa és a nagyszülők teljes egészében el is tudják látni. Az elkészített környezettanulmányok szerint a család lakáskörülményei tiszták, rendezettek. A lakás komfortos, 153 m², öt szoba konyha, fürdőszobából áll. A helységek berendezése, felszereltsége megfelelő. A lakásban az édesapa szülei-vel és 6 kiskorú testvérével él, lakásban tartózkodik még 3 unokatestvér. A család jövedelme 170-200 ezer Ft/hó, ami az apa rendszeres jövedelméből, a nagymama GYES-éből, bedolgozói alkalmi munkáiból, a családi pótlékból és a rendszeres gyermekvédelmi támogatásból tevődik össze. A nagymama legkisebb gyermeke most töltötte be második életévét, így 1 éves unokáját vele együtt tudja nevelni. A védőnő véleménye alapján gondozási problémák nincsenek vele. Lídiának külön szobát biztosítanak az édesapával, a szükséges bútorzattal rendelkeznek. A nagymama által nevelt kiskorúak rendszeresen és tisztán járnak óvodába és iskolába. A fentiek alapján megállapítottam, hogy a család életkörülményei alkalmasak, a feltételek biztosítottak a kiskorú további nevelésére, gondozására. A nagymama nevelési tapasztalatával biztosítani tudja unokája nevelését.

Az eljárás során beszerzett és a rendelkezésre álló államigazgatási iratok alapján és figyelembe véve a szülő érzelmi kötődését, a nagyszülő segítségadását, a gyermek jogát a családban történő nevelkedéshez, a rendelkező részben foglaltak szerint döntöttem, Lídia átmeneti nevelését megszüntetem.”

2001. 04. 12. értesítés szakellátásban ellátottakról, távozásáról”. Értesítem, hogy a gondozásban levő gyermek gondozása megszűnt, a mai nappal eltávozott. A gondozott kiskorú gyámhivatali engedéllyel távozott, más személy, az édesapa által.

2001. 04. 23. Értesítés a vidéki gyámhivatalnak, hogy Lídia 2001. 04. 12-én a kiskorúak nyilvántartásából töröltem, törlés indoka: kiadták a vérszerinti családnak.

2001. 07. 31. Vidéki gyámhivatal jogerő jelentése, vagyonkezelő felé végszámadás elfogadása és jogerőre emelkedése.

Lídia életkezdése így néz ki, a gyermekvédelmi okiratok és államigazgatási határozatok tükrében. Amennyiben a gyermek eléri nagykorúságát, betölti 18 életévét, megnézheti ezeket az iratokat a Fővárosi TEGYESZ irattárában, levéltárban. Lídia sorsának ezek a papírformájú dokumentumai az írásban fehéren-feketén rögzített tények.

A gyermekvédelem területén dolgozó sok szakember összmunkájának lett az eredménye, hogy Lídia egy év után hazakerülhetett vérszerinti családjába, édesapja nevét viseli és első születésnapját (egy kicsit megkésve, három héttel később) otthon rokonai körében tölthette. Apja ölében ülve fújhatta el a születésnapján a gyertyát. Alapvető gyermeki jog a saját vérszerinti családban való élés. Ez megvalósult ebben az

esetben. Ennek pontos jogszabályi hátterét a gyermekvédelmi törvény II. fejezetének 6.§. fogalmazza meg.⁶

Ami az iratokban nincs benne....

Lídia története 1999-ben

Észak-Kelet Magyarország egy csendes városának általános iskolájában kezdődött. Kamaszszerelm alakult ki a 7. osztály diákleánya és a nyolcadik osztály csinos, jó kiállítású, szőke hajú, kékszemű fiú tanulója között. Ez a kezdődő kapcsolat hamar túlnőtt az iskola falain, tudomására jutott a tanároknak, szülőknek. A 7-es diákleány apja, a kisvárosban jó nevű vállalkozó, több Kft-vel rendelkező jómódú, üzletember, akinek szeme fénye a leánya. Amikor ez a diákszerelm a szülők tudomására jutott, elleneztek a kapcsolatot, elkezdtek tiltani a leányt a fiútól. A szülői kérés, szép szó, szidás nem használt, a fiatalok továbbra is találkoztak és egyre több időt töltöttek együtt. A leány szülei, úgy döntöttek, másik iskolába íratják be lányukat. A fiatalok ennek ellenére sok időt töltöttek együtt, tanítás után gyakran találkoztak. A szülők tapasztalták, hogy akaratuk ellenére a fiatalok találkoznak így mást gondoltak. A szomszéd város iskolájába íratják át a leányt, és anyuka gépkocsival vitte-hozta minden nap a gyermekét. A fiatalok a tiltás ellenére is együtt jártak.

A leány családja 1999 őszén váratlanul ismeretlen helyre költözött. Ez a hely - mint utóbb az iratokból kiderült - Budapest, ahol egy nagynéni XXI. kerületi lakásába jelentkezett be a család. Ekkor már kiderült, hogy a kiskorú leány terhes, úgy gondolták, a nagyváros forgatagában ez nem tűnik fel. Itt nem ismeri senki a családot, a gyermeket váró leány itt járt terhesrendelésre, és itt volt kórházi orvosa is. A vállalkozó szülők anyagiakban mindent megadtak a várandós kismamának.

Lídia 39 gestációs (méhen belüli terhesség) héten 3020 gram, 52 cm-es hosszal, császármetszéssel jött a világra. Apgar 9/10-el született. Az ifjú anya nem nézte meg a gyermekét és már a kórházban nyilatkozott, hogy nem kívánja hazavinni a kisleányt.

Anyukája kísérte mindenhová az újdonsült kiskorú anyát. A XXI. kerületi gyámhivatalban is együtt mentek lemondani a gyerekről. A kiskorú anya hozzájárult az örökbeadáshoz is ezzel a lépéssel, mintegy meg nem történtté téve a történeteket, eltüntetni az életéből Lídiát. Az adott helyzetben igen szokatlan módon, megnevezte az apát. Az anyja kérésére elmondta, ki hozta szegyenbe, vagy lelke mélyén nem akarta hogy eltűnjön a látóköréből a csecsemő (hisz nem saját szíve szerint döntött, a felnőtt döntött helyette, mert ő még nem töltötte be a 14 évet). Így megnevezte az a fiatalembert, volt iskolatársát, aki nem is

tudott az ő áldott állapotba kerüléséről, a terhességéről, a szülés helyéről és várható időpontjáról, apai kötelességeiről semmit.

Lídia bekerült a szakellátásba, ahol a csecsemőotthonban orvosok, gondozónők vették körül. Igen korán egy bárányhimlő járvány miatt a László kórházban gyógyították, itt hozták rendbe kiterjedt szájpenész betegségét, hányási és etetési nehézségeit. Lídiát - súlyfejlődési nehézségek miatt - a Semmelweis I. Gyermekklinikára vitték kivizsgálásra, ahol kalóriádus táplálást javasoltak számára. Ennek következtében a vaspótlás és a kalóriádus táplálás eredményeként lassú súlygyarapodás indult a gyermeknél. A gyám a kötelező védőoltásokat beadta a gyermeknek. A gyermek az ideiglenes hatályú határozattal tartózkodott a csecsemőotthonban.

A történet hatósági intézkedéseit egy új szereplő - a gyámhivatal - végezte.

A történet folytatódik, és ezen a ponton fordul meg.

⁶6.§ (1) A gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.

(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a saját családban történő nevelkedéshez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint önálló életvitelének megteremtéséhez.

7.§ (1) A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani.

11.§ (1) A gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, ügyeinek intézésével foglalkozik.

Az ifjú apa, apai mivoltáról a területileg illetékes gyámhivatali értesítése során szerez tudomást, 2000 júniusában, mert beidézik a bíróságra a fiatalkorút és édesanyját. Ők ott szembeülnek a történettel, a múltbéli eseményekkel.

Jegyzőkönyv készül, és az ifjú elismerte apaságát,

(teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot tett) családi nevét adta a kislánynak. A városi gyámhivatalnak kötelessége az újdonsült apa ellen pert indítani az illetékes bíróságon, gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt. A fenti ügyben a bíróság ítélete, döntése 1,5 év pártfogói felügyelet volt.

A bíró figyelembe vette döntésénél, hogy a fiatalok elismerte apaságát, családi nevére vette a gyermeket, saját háztartásában kívánja nevelni Lídiát, nem járult hozzá az örökbeadáshoz. (Vélelmezték, hogy nem nemi erőszak történt, mert mind a két fél akarta azt a kapcsolatot, amelyből Lídia mint szerelemgyerek született). Az apai elismerő nyilatkozat birtokában, a XXI. kerületi gyámhivatal a kislány állandó lakóhelyét vidéken az apa állandó lakóhelyével azonosan megállapítja, majd az ügyiratot áthelyezi, postán továbbítja a már új illetékes vidéki gyámhivatalnak.

A vidéki nagyvárosi gyámhivatal körzetébe igen sok és távol lévő település tartozik, 100 km-es körzetű területet lát el, sok feladata van, nehézségekkel küzd. Létszám hiány, hiányos ügyiratok, fontossági sorrend felállítása, megyei ellenőrzés. A sok körzet, a nagy távolság a még nem működő gyermekjóléti szolgálatok, a technikai felszereltség hiánya (nincs elég számítógép), nincs kialakult nyilvántartási rendszer, nagy a fluktuáció, kevés az államigazgatásban járatos szakember, iktatás, postázás, érkeztetés rendszere még kiforratlan. A telefon és a fax vonal kevés, nem elérhetőek, sok még a megoldásra váró feladat.

A TEGYESZ gyámi tanácsadója a gyermekek látogatásának eltervezett ütemezésén felül észleli, hogy új vidéki illetékességi gyermek „Lidike” került az általa kötelezően látogatott gyermeknévsorba. Szeptemberben felkeresi a csecsemőotthonban a gyermeket, a gyámot, a gondozót, és tájékozik a helyzet felől. A gyermekotthoni igazgatók megkapták a gondozásukra és nevelésükre bízott gyermekek gyámi tisztségét, amit az új törvény bevezetése előtt intézeti gyám címen a mindenkori GYIVI igazgató és néhány hivatásos gyám látott el. A gyámság területén is változásokat hozott a törvény, a gyámságot a gyermek közvetlen közelébe helyezte.

A gyám joga és kötelezettsége: A gyámot a gyámsággal járó jogok és kötelezettségek a kirendelő határozat kézbesítését követő naptól kezdve illeti meg, illetve terheli.

A törvény ugyanazon jogokkal ruházza fel a gyámot, és ugyanazon kötelezettségeket állapítja meg terhére, mint amelyek a szülői felügyeletet gyakorló szülőt is megilleti, illetve terheli. A gyám joga és kötelezettsége a gyermek gondozása - ez nem jelenti, hogy a saját háztartásában köteles a gyermek gondozásáról gondoskodni -, a kiskorú vagyonának kezelése, illetve a törvényes képviselőt ellátása. A gyám működésében a gyámhivatal felügyelete és irányítása alatt áll. Ennek keretében a gyámhivatal jogosult rendszeresen ellenőrizni a gyám tevékenységét, amelynek eszközei lehetnek: környezettanul-

mány készítése, óvodai-iskolai vélemény bekérése, pénzkézelés ellenőrzése.

A gyámhivatal a gyermek megfelelő neveltetésének ellenőrzése mellett különös figyelmet fordít a gyám vagy onkezelői tevékenységére. Ennek módja a számadásra kötelezés. A gyám a vagyonkezeléséről legalább évente köteles a gyámhatóságnak számot adni.

A rendszeres számadás (amely a megelőző év vagy onkezelésére vonatkozik) minden naptári év február hó 15. napjáig kell a gyámhatósághoz benyújtani. A rendszeres számadásban a bevételeket és a kiadásokat külön-külön tételesen fel kell sorolni, csatolva a bevételeket és a kiadásokat igazoló okiratokat. A számadás elbírálása során a gyámhivatal a benyújtott iratok alapján megvizsgálja a számadás helyességét és szükségességét, értékeli a gazdálkodás során tanúsított gondosságot.

A gyám joga és kötelessége, hogy a gyermek jogainak és jogos érdekeinek megóvása érdekében szükséges nyilatkozatokat a kiskorú helyett és nevében megtegye, illetve hozzájáruljon a kiskorú által megtett nyilatkozatokhoz, vagy utólagosan jóváhagyja azokat, amennyiben ezek a kiskorú érdekében állnak, valamint ellássa a törvényes képviselőből adódó egyéb feladatokat.

A gyám a működéséért díjazást nem követelhet, a gyermek megélhetését szolgáló juttatásokat (tartásdíj, gondozási díj, árva ellátás) azonban az ő kezeihez kell folyósítani.

A gyám a kárt, amelyet kötelessége megszegésével a gyámsága alatt állónak vétkeesen okoz: köteles megtéríteni. A gyámot a felelősség alól nem mentesíti, ha a károkozó magatartását a gyámhivatal jóváhagyásával folytatta, ugyanis a gyám saját felelőssége annak eldöntése, hogy a megtett nyilatkozat a gyámsága alá tartozó gyermeknek okoz-e felróhatóan kárt, vagy sem.

Folytatódik Lídia története

A fővárosi csecsemőotthonban - ahol Lídia nevelkedik -, a gyermek gyámja megmutatta a gyámi tanácsadónak a gyermek ügyében keletkezett okiratokat, elmondta, hogy fél éve senki sem érdeklődik a kisleány felől, az anya lemondott a kislányról a kórházban, az anya nevére van anyakönyveztve, ez a gyermek potenciálisan örökbefogadásra várakozó kisleány. Megmutatta a leányt, aki a fehér bőrével, szőke göndör fűrtös hajával és nagy kék szemével tényleg minden örökbefogadásra várakozó szülő álmát kielégítette volna. Valószínűnek tartotta a gyám, hogy a továbbiakban sem fog érdeklődni senki Lídia felől. A kisleány vékony csontú, mosolygós, jól ápolt és szépen öltöztetett gyermekként tartózkodott a csecsemőotthonban.

A csecsemőotthonokban a legtöbb ilyen státuszú gyermeket - a nem látogatás, a kapcsolat hiányában az igazolt 1 év leteltével - örökbefogadhatónak nyilváníásért felterjesztik. A gyermekek sorsa kettő éves korukra örökbefogadói családba történő kihelyezéssel szokott rendeződni, hiszen a gyermeknek családban nevelkedni a legjobb, ez képviseli legjobban az érdekét.

A gyámi tanácsadó a TEGYESZ irattárban áttanulmányozta Lidike dokumentumait, és megtalálta az illetékes vidéki gyámhivatalt. Hosszan tartó többszöri telefonbeszélgetés során kiderült, hogy vidék nem kapta meg a fővárosi XXI. kerületi

gyámhivataltól az aktát, nem tartanak nyilván ilyen nevű ügyfelet. Igaz, hogy közben új épületbe költöztek, és ott már külön iroda és irattár is van a gyámi ügyek számára.

A pesti gyámhivatalt is megkereste telefonon, hogy ha értesítést küldött az irat áthelyezés szándékáról, miért nem helyezte át az ügyet. A postázás körüli gondok megoldása heteket vett igénybe. Október végén egy telefonbeszélgetés során a vidéki gyámhivatal elmondta, hogy most került a látókörébe az akta, nem tudja hol volt eddig, ígéretet tesz, hogy, belenéz.

November közepén a kisleányt ismét meglátogatta a gyámi tanácsadó a csecsemőotthonban, látta, hogy a gyermek szépen fejlődik, bár apró, törekeny, jó kislány, de nem látogatja senki, az anya lemondott róla, egyre nagyobb a valószínűsége, hogy örökbe adható, mondta a gondozó. A látogatási könyvben vezeti a csecsemőotthon a gyermekek felől való személyes, telefonos érdeklődéseknek gyakoriságát. Kit, mikor, milyen formában látogattak, ez az írásos dokumentum perdöntő lehet, örökbeadási ügyeknél. Lidike neve nem szerepelt ebben a könyvben.

A gyámi tanácsadó felhívta az ifjú apa állandó lakóhelye szerinti polgármesteri hivatalt, gyermekorvost, védőnőt, és információt próbált szerezni az apáról. A védőnő elmondta, hogy ismeri az apa családját, mert ott sok gyerek van, rendszeresen kijár hozzájuk. Elmesélte, mekkora port vert a kisvárosban ez a történet, amikor kitudódott, hogy az ifjú apa lett, tudtán kívül, és fővárosi csecsemőotthonban van a gyerek, akit még nem is látott. Az ifjú apa édesanyja 40 év körüli, 11 gyerekes, nagycsaládos, lendületes, energikus, nagyhangú, „ami a szíven, az a száján,” családcentrikus nő. Ez a teremtés végigkiabálta az utcát, a szomszédokat és az önkormányzatot, hogy micsoda szegény rá nézve, hogy az ő unokája csecsemőotthonban van. Fölrohant Pestre a fiával együtt, náluk volt az apai elismerő nyilatkozat, de nem engedték be a csecsemőotthonba, így hiába utaztak.

November végén a vidéki nagyvárosi gyámhivatalban elmondta az ügyintéző, hogy mindenki beteg, helyettesítések vannak, nem tud semmit erről az ügyről, nem az ő területe.

December elején a vidéki városi gyámhivatal elmondta, hogy ő már nem foglalkozik ezzel az ügygel, mert januárban az a település saját gyámhivatalt állít. A gyámi tanácsadó ismét meglátogatta Lídiát és most elkérte ismét a csecsemőotthonokban kötelezően vezetett látogatási könyvet, kíváncsi volt a bejegyzésekre. 1 beírás volt található csak Lídia vonatkozásában: az apa október végén 1 alkalommal megnézte a gyermeket.

Januárban a gyámi tanácsadó felhívta az apa állandó lakóhelye szerinti új gyámhivatalt, ahol a helyi önkormányzat volt gyámügyes kollegáját találta új munkakörben. Az új hivatal névleg működött csak, mert a kijelölt helységben az íróasztalon kívül más nem állt rendelkezésére. A gyámi tanácsadó ismét ismertette Lidike történetét és kérte a kolleganő segítségét.

A nagyváros gyámhivatala csak február elején adta át az illetékességébe már nem tartozó ügyeket a kis város gyámhivatalának.

Ettől az időponttól kezdve felgyorsultak az események. A kolleganő helyi lakos lévén, és államigazgatási jártassága révén kezébe vette Lidike ügyét. Megkereste az érdekelteket, jól együttműködött a menetközben megalakuló helyi gyer-

mekjóléti szolgálattal. Helyt adott az ifjú apa abbéli kérésének, hogy szeretné hazahozni és saját családjában nevelni Lidikét. Gyakran és sokat beszélt az apával és a nagy szülőkkel. Lidike látogatásai megsűrűsödtek, minden hétvégén személyesen utaztak fel rokonokkal, hét közben a gyámhivataltól telefonon érdeklődött az apa és a nagymama is. Márciusban a gyám jelezte a gyámhivatal felé a látogatások gyakoriságának növekedését és kételyeit, hogy vajon jó helyre, alkalmas helyre kerül-e a kislány, alaposan megvizsgálta-e a gyámhivatal az apa kérését, hogy haza akarja vinni a gyermeket. A gyámügyes kolleganő az átmeneti nevelést megszüntető határozat előtt személyesen is kint volt a családnál környezettanulmányon. (A Gyvt. előtt a környezettanulmány készítése a gyámügyes kollega kötelessége volt a polgármesteri hivatalban). A gyermekjóléti szolgálat dolgozója is készített környezettanulmányt és a helyi védőnő is megírta a tapasztalatait.

A 15 napos jogerőre emelkedés nagyon nehezen telt le.

Az események felgyorsulnak,

a történet tovább folytatódik. Az apa kezében a jogerős megszüntető határozattal, ezt követően április 12-én kölcsönkért autóval, a nagyapával és nagybácsival közösen az újonnan vásárolt gyermekruhákkal, bébiáruval, cumisüveggel, pelenkával és játékkal felszerelve elmentek a kislányért. Estére, fáradtan értek haza, Lidike haza ért, otthon volt.

A kisleánynak kirendelt kötelező utógondozása folyamatosan 2002 áprilisáig tartott. Az eltelt idő alatt a családdal, a gyermekkel és az apával semmilyen probléma nem adódott.

A gyámügyes kolleganő folyamatosan, kiemelt figyelemmel kíséri a család életét, nem csak azért, mert ez volt az első ügye. Az eltelt időben, a kisvárosban a gyámhivatalnak egyetlen gyermeket sem kellett kiemelni a családjából, minden adódó problémát meg tudtak oldani az alapellátás keretében. Lidike jól beilleszkedett a vér szerinti családjába, jól és biztonságban érzi magát. Sok szerető rokon, unokatestvérek, nagynénik és nagybácsik, felnőtt és gyermek veszi körül. Szépen fejlődik, a világra nyitott, érdeklődő gyermek, szépen beszél. Második születésnapján különös, váratlan látogatója volt, a gyermekéről lemondott anya édesapja (Lidike anyai nagyapja) jött el titokban látogatni; ajándékokkal, arany fülbevalóval, játékkal, édességgel halmozta el unokáját. Az apa és Lidike megmutatták az ajándékokat a gyámhivatalban az ügyintézőnek.

LÍDIA TÖRTÉNETE- ÖSSZEFOGLALÁS

A fővárosi szakellátásban folyamatosan tartózkodnak vidéki állandó bejelentett lakóhellyel rendelkező gyermekek. Lidike egy kiskorú vidéki illetékességű anya eltitkolt terhességéből született kislány, aki a csecsemőotthonból sikeresen hazakerült a vérszerinti családjába, rokonai körébe. Ehhez szükség volt a fiatal férfi apa elismerő nyilatkozatára és arra, hogy ő úgy döntsön, fel kívánja nevelni saját családjában a kisleányt. A gyermeknek a vér szerinti családban nevelkedés képviseli az érdekét, ehhez a szülőt támogatni kell, segíteni kell szaktanácsadással és anyagilag is

Azt kívántam bemutatni az adott történet tükrében, hogy működik a magyarországi államigazgatási rendszer szervező

elve, az állandó lakóhely szerinti illetékességre történő szervezés.

Ezt, hogy valósítja meg az új hivatal a gyámhivatal, milyen buktatói vannak az ügyiratkezelésnek (postázási hibák, ügyirat elfektetés, már nem az én asztalom hozzáállás).

Az újonnan bevezetett gyámság fogalma és a hozzá kapcsolódó gyám kirendelés, (a gyámot nem illeti meg a gyermekelhelyezés joga, a látogatási napló vezetése) a gyámi tanácsadás mennyiben segíti, befolyásolja az eseményeket (vérszerinti szülőkkel való kapcsolat keresése, családban nevelkedés fontossága).

Az utógondozás, az utánkövetés a segítség meghosszabbított formája.

A jogerő fontos, hiszen jogerőre emelkedés előtt az érintettek ellenvéleményüket, egyet nem értésüket kifejezve módosíthatják az ügy kimenetelét. Meggondolhatják magukat, új ismeretek kerülhetnek felszínre. Lidike története a gyermekvédelemben ritkának számító sikertörténetek egyike.

■ KÖZSZOLGÁLTATÁS

A történetben - mint oly sok másiban - nagy szerepe van egy új szervezetnek, nevezetesen a gyermekjóléti szolgálatnak, ami új fogalmat takar: a törvényalkotó szándéka szerint „közszolgáltatás”-t végez. A törvényben előírt feladatainak maradéktalanul csak néhány év elteltével tud megfelelni. A törvényalkotó szándéka az volt a szolgálat megteremtésével, hogy a helyi szinten kezelhető problémák helyben megoldást, segítséget kapjanak, helyben maradjanak. Célja volt, hogy megvalósulhasson egy sűrűbbre font szociális védőháló megtartó ereje, minél kevesebb család hulljon át a hálón. A gyermekvédelmi törvényben került megfogalmazásra ez az új „közszolgáltatási forma”.⁷

A gyermekvédelemben új szemléletre van szükség: módosítva az állam, a szülő és a gyermek hármasszorzatának különféle elemeit. A gyermeket a korábbinál önállóbb szereplőnek kell tekinteni, hogy jobban alanya és kevésbé tárgya legyen a vele kapcsolatos folyamatoknak. Továbbra is jelentőséget kell tulajdonítani a szülők kötelezettségeinek, ehhez azonban párosítani

kell a kötelezettségek teljesítését segítő különféle ellátásokat.

Az államnak elsődlegesen a különféle támogató szolgáltatások rendelkezésre bocsátásával kell ellátnia feladatait, a család életébe való beavatkozás lehetőségének fenntartása mellett.

A szemléletváltás másik eleme, hogy a korábbinál szélesebben kell értelmezni a gyermekjólétinek és gyermekvédelminek minősített helyzetek körét. Fel kell ismerni, hogy a mai családtól nem várható el, hogy külső segítség nélkül eleget tegyen a gyermekkel kapcsolatos feladatainak. Ezért a gyermekjóléti-gyermekvédelmi rendszernek nem csak azért kell foglalkoznia a gyermekkel és szüleikkel, mert a gyermekek veszélyeztetettek vagy később azzá válnak. El kell fogadni a „legkisebb kényszer elvét”, amely szerint nem mindegy, hogy egy megoldást valaki önként vesz igénybe, vagy pedig azért, mert kötelezték rá. A különféle gyermekvédelmi megoldások igénybevételének eldöntését a családra kell bízni, és őket e döntésben támogatni kell. Valamely megoldást akkor szabad hatósági kötelezés útján előírni, ha az önkéntes igénybevétel nem eredményes és a helyzet a gyereket aránytalanul nagy kockázatnak teszi ki.

A gyermekvédelmi tevékenység nagy részét kiemelte a törvény a közhatalmi feladatok közül, és közszolgáltatássá nyilvánította. Akkor várható a gyermekvédelemben növekvő közszolgáltatási arány a hatósági megoldásokkal szemben, ha minden településen elérhetővé válik egy olyan szolgáltatás, amely képes betölteni a gyermekvédelmi alap ellátás szerepét. A gyermekjóléti szolgáltatás feladatai több csoportra oszthatók.

Feladatok a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében

- feladatok a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében (a településen élő gyermekek összességére vonatkozó adatgyűjtési és jelzési teendők)
- feladatok a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében (a családban élő veszélyeztetett gyermekkel és családjával kapcsolatos feladatok tartoznak)
- kiemelt feladat a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése érdekében történő tevékenység. A gyermekjóléti szolgálat közvetítő tevékenysége: kliens segítése valamely ellátás igénybevételében, közvetítés a kliens és a szolgáltató között, esetenmenedzseri tevékenység a gyermeknek nyújtott különféle ellátások összehangolása érdekében.

■ ÖSSZEGRÉS

■ Következtetések a vidékiség hátrányairól

Gyermekjóléti szolgáltatás

Gyvt. 39 § (1) A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a gyermek testi, lelki egészségének, családban történő nevelésének elősegítése érdekében

a.) a gyermeki jogokról és a gyermek fejlődését biztosító támogatásokról való tájékoztatás, a támogatásokhoz való hozzájutás segítése

b.) családtervezési, a pszichológiai, a nevelési az egészségügyi, a mentálhigiénés és káros szenvedélyek megelőzését célzó tanácsadás vagy az ezekhez való hozzájutás megszervezése

c.) a szociális és válsághelyzetben lévő várandós anyák támogatása, segítése, tanácsokkal való ellátása

d.) szabadidős programok szervezése

e.) a hivatalos ügyek intézésének segítése

A vidéki illetékességű gyermekek és szüleik nem tudják közvetlenül és közvetett módon sem igénybe venni ezeket a közszolgáltatásokat, gyermekjóléti szolgáltatásokat. A szülő állandó bejelentett lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálat illetékes, az ügyükben bármiféle segítség adás esetén.

• A szülő nem tartózkodik az állandó bejelentett lakóhelyén, vidéken, mert legtöbbször albérletekben és szívésségi lakáshasználóként, illegális lakáshasználóként, hajléktalanként létezik a fővárosban. A fővárosban csak életvitelszerűen, „fizikailag” tartózkodik, jogilag, az államigazgatás szabályai szerint nem. Ezért ezek a személyek nem kerülnek a „látótérbe”, nem tudják igénybe venni a szociális védőhálót, „áthullanak a bő lyukakon.”

• Amennyiben az állandó lakóhely szerinti gyámhivatal tudomást szerez a kliens tartózkodási helyéről, társhatósági felkéréssel fordul írásban a főváros bármely kerületi gyermekjóléti szolgálatához, hogy ha ideje engedi, szíveskedjen az adott címen vélhetőleg tartózkodó családnál környezettanulmányt készíteni. A felkért gyermekjóléti szolgálat az ilyen levelet, feladatot a legutolsó sorban elintézendők közé teszi. Van, aki 30 napon belül válaszol, hogy kint járt a fenti címen, de ott senkit nem talált, és részéről ő eleget tett a megkeresésnek. Azért, mert a saját kerületében is rengeteg kliense van. Van, aki nem is válaszol a felkérésre, illetve létszámhiányra való hivatkozással elhárítja a feladatot. Így nincs problémafeltárás, elmarad a családgondozás is.

• Konkrét segítségadás sem lehetséges, mert pl. lakásügyben a kérvényt hiába fogalmazzák meg, nincs olyan fővárosi kerület, ahová be lehetne adni, hiszen a kliens nem illetékes a fővárosban, nem rendelkezik 5 éves állandó bejelentett lakcímmel. (Az utóbbi években nem épült szociális lakás, szabadpiacon nem tud lakást vásárolni, bérleti forma drága és bizonytalan, magas a kaució.)

A vidéki illetékességű család elesik a fővárosban mindattól a szociális támogatástól, amit állandó lakóhelye szerint megkapna, mert az államigazgatás illetékességi elv alapján működik.

• Amennyiben a szülőnek nincs lakóhelye (fiktív a lakcím, kényszer kijelentették a címről) és ezért a gyámhivatal a gyermekotthon címére való bejelentésre, illetve a nevelőszülő címére való bejelentésre kötelezte a gyámat a gyermek esetében, a gyermekjóléti szolgálat segítése nem valósulhat meg. A vérszerinti családgondozás elmarad, romlik a gyermek hazagondozásának esélye. Az így, hivatalból illetékessé vált vidéki gyámhivatal az ilyen módon keletkezett ügyiratokat „nyűg”-ként kezeli, mert a törvény adta kötelezettség miatt lett csak ő az illetékes.

• Nehézséget jelent számára, hogy csak és kizárólag a papírokból lévő információra támaszkodhat, hiányzik a munkáját segítő gyermekjóléti szolgálat által nyújtott információ bázis. A gyermek ügye aktává válik, hosszútávon nem képviseli a gyermek érdekét. A kötelező felülvizsgálatok megtartásánál ugyan idézi a szülőt, aki a legtöbb esetben nem kapja meg ezt a papírt. A szülők nagy része tart, fél minden hivatalos helyről érkezett ajánlott, tértivevényes levéltől. Nem tudja meghallgatni az ügyintézőt a szülőt, és ügygondnok útján (a gyámhivatal által erre az esetre felkért hivatalos személy)

kézbesíti a határozatát. A vér szerinti szülő ilyen esetekben semmiről sem tud, (vizsgálható az önhiba, önhibáján kívüliség), és szem elől téveszti a gyermekét. A szülő így nem tudja, hol van elhelyezve a gyermeke, mik a kapcsolattartás feltételei, mik a rá kirótt kötelességek. Ezeknek a gyermekeknek a szülei is elesnek a gyermekjóléti szolgálat támogatásától, és magukra maradnak a gondjaikkal, problémáikkal. Egyre kisebb a lehetősége, hogy az átmeneti nevelésbe vett gyermek tényleg csak átmenetileg tartózkodjon a szakellátásban.

- A vidéki gyámhivatal nem tart tárgyalás formájában felülvizsgálatot. A jog adta lehetőségével élve a rendelkezésére álló papírokból dönt. A gyermek szeretne részt venni, fontosnak lenni, érezni, hogy róla szól a történet, számíthat, hogy mit szeretne, meghallgatják a véleményét, hiszen az ő életéről van szó. Ez az élethelyzet nem adatik meg számára. Indok a gyámhivatal felől: nem tudja a szülőket és érdekelteket biztosan egy adott időpontban összehívni, akkor meg úgyis elmarad a megbeszélés, minek utazzon olyan sokat a gyerek, költséges az utazás, mert kísérő személyről is gondoskodni kell. Nem tud ideális időpontot adni, hogy ne kelljen túl korán kelni senkinek. A gyermek pedig várja, hogy a róla szóló történetekben meghallgassák, ő fontos legyen, véleményt nyilváníthasson, és titkon vágyik egy ismételt találkozásra a szüleiével.

- A kényszerből vidékivé lett, tősgyökeres pesti gyermeknek semmilyen kötődése nem alakul ki az adott vidék iránt, nagykorúsága után visszatér a fővárosba, hiszen ott élnek a szülők, rokonok. Így a nagykorúságot követő kötelező 1 év utógondozás sem tud maradék nélkül megvalósulni, mert azt az állandó lakóhely szerinti, vidéki gyermekjólétinek kell biztosítani. Ilyenek azok a gyermekek, akik a vidéki gyermekotthonokba gyámhivatali határozattal lettek bejelentve.

A vidéki illetékességű gyermekek esetében sem a vérszerinti kapcsolat kiépítése és szinten tartása, sem a hazagondozás területén, sem az utógondozás esetén nem tudja a gyermek a gyermekjóléti szolgálat szolgáltatásait igénybe venni a szülő. Ezekben az esetekben nem valósul meg a törvényalkotó szándéka.

Mi mindenből marad ki a fővárosban élő vidéki szülő...

A következőkben kerülnek részletesen felsorolásra azok a lehetőségek, amelyekből a fővárosban élő vidéki illetékességűek nem részesülnek, ezáltal is sérülnek a gyermeknek a vérszerinti családban nevelkedés esélyei, illetve a családba való visszakerülés esélyei.

A települési önkormányzatok feladatai:

- pénzügyi ellátás biztosítása, kiegészítő családi pótlék és gyermekvédelmi támogatás, amely a mai segélyezési gyakorlat szerint képviselőtestületi hatáskör. Célja a gyermek családból történő kiemelésének megelőzése. A kiegészítő családi pótlékkal történő támogatás feltétele, hogy a gyermeket nevelő családban az egy főre eső jövedelem ne haladja meg az öregségi nyugdíjminimum legkisebb összegét. Az önkormányzat ezeket az ellátásokat kiegészítheti, illetve más pénzügyi ellátást is megállapíthat. A képviselőtestület döntése szerint mind a kiegészítő családi pótlék, mind a rendkívüli gyermekvédelmi

támogatás természetben is nyújtható. A települési önkormányzat gyermekjóléti feladatai:

- kiegészítő családi pótlék
- gyermekjóléti szolgáltatás működtetése. A gyermekjóléti szolgálat összegyűjti a településen a gyermekekkel kapcsolatos információt, tájékozik a rászoruló családok támogatási lehetőségeiről, és segíti őket érdekeik érvényesítésében. Ugyanakkor időben kezdeményezi a hatósági beavatkozást, ha a gyermek érdekének védelme azt kívánja. Ha kiemelték a gyermeket a családból a visszahelyezés előkészítése érdekében, segíti a kapcsolatok fennmaradását.
- A gyermekek napközbeni ellátásának megszervezése.
- A gyermekek és családok átmeneti otthonának létesítése, helyettes szülő alkalmazásával.

A gyámhivatalokról más megvilágításban

A gyámhivatali szervezet új feladatai. A városi gyámhivatal a kijelölt városi, fővárosi kerületi polgármesteri hivatal gyermekvédelmi és gyámügyi ügyintézője. A városi szinten a feladatellátás kettéválik,

- a jegyző saját illetékességi területén ellátja a prevencióval összefüggő, valamint az azonnali intézkedést igénylő eseteket. A gyermekvédelmi ügyintéző pedig a városi gyámhivatal hatáskörét gyakorolja a kijelölt településekre kiterjedt illetékességgel. A gyámügyi ügyintéző munkáltatója a jegyző, szakmai irányítását a megyei gyámhivatal látja el.

- Az önkormányzatok szociális és egészségüggyel foglalkozó osztályai és munkatársai nem kaptak felkészítést arra, hogy szociális-gyermekvédelmi szempontokat érvényesítsenek, illetve ezeket figyelembe vehessék a rendelkezésekben rögzített szabályokon kívül. A gyámhatóság intézkedései meghozatalakor kényszerűen figyelmen kívül hagyja az optimális megoldásokat az esetek túlnyomó részében, és kényszerűen cselekszik. Nem áll ugyanis módjában kiválasztani és megvalósítani a gyermek és családja szempontjából a legjobbat. Kényszer a túlterheltség is, mivel rendkívül magas ügyiratszám esetén nincs esély az érdemi ügyintézésre, csak az esetek töredékében. Nincs megfelelő segítő szakmai és intézményi háttér. Nincs eszköz, idő és érdekeltég. A gyámügyi előadó a felelősségvállalás elől kitérve inkább azt a megoldást választja – mert ez a biztos és megnyugtató számára -, hogy a gyerek elkerüljön a családból, mert ebben az esetben nem kell tovább a család gondjával foglalkoznia, segínyt biztosítani, együttműködni, partnereket keresnie. A szülő és a gyermek partneri elfogadásának hiánya megnehezíti az ügyintézést.

- Folyamatosan vita folyik valamennyi szakma képviselője között, hogy a környezettanulmányba legyen-e a kliensnek betekintése. Az állásfoglalás ebben a témában úgy alakult, hogy mindenkinek joga van a róla leírtakról és nyilvántartottakról tudomást szerezni, és mód és lehetőség van arra, hogy a klienssel megismertessük a róla írottakat, illetve megegyezünk annak tartalmában, fenntartva azt a jogát, hogy kommentárt, kiegészítést vagy ellenvetést fűzzön hozzá. A gyámügyesek egy része nem akar alkupozícióba kerülni, hanem hatalmi helyzetből kíván tárgyalni.

- A gyermekvédelmi munka egyik alap meghatározója, hogy a

hatósági szerep kik között és hogyan oszlik meg, illetve milyen más munkakörökkel, jogkörökkel kötődik össze. A védő-óvintézkedések, amelyeknek lényege, hogy különböző fokozatokban kell - a szülő figyelmeztetésétől a pártfogó kirendeléséig - a gyermek védelmét szolgálniuk a családdal, a környezettel vagy adott esetben magával szemben. Akár a szülő, akár a gyermek figyelmeztetése, akár a kötelezés, a magatartási szabályok előírása kétséges eredményekkel kecsegtet mindig, hiszen nagyrészt a gyámügyi előadó felkészültségétől, személyes motiváltságától, adottságaitól és nem utolsósorban értékrendjétől, értékítéletétől függ. Hasonlóképpen van ez a kötelezés esetében is, amelynek keretében a szülőknek előírják, hogy valamely szolgáltatást folyamatosan vegyenek igénybe a gyermekük számára.

A veszélyeztető tényezők felszámolása mindvégig illúzió marad mindazon esetekben, amikor a gyámügyesnek semmiféle lehetősége nem volt a szülő támogatására, mert pl. több száz km távolságban történik az eset a főváros valamelyik kerületében. A vidéki illetékességű szülő és gyermek minden esete ilyen. A gyámügyesek iskolai végzettsége jogi egyetem, államigazgatási főiskola, amelyhez célszerű, ha párosul pedagógiai felkészültség is. A gyámügyesek 80%-a nő, családanya. A család érzelmi alapon jön létre és él. A családot érintő minden döntésben, tehát az érzelmi hatások következményeire is érdemes odafigyelni.

Az ügyintéző is ember

A vidéki gyámhivatalok ügyintézőinek hozzáállása változó a fővárosi TEGYESZ kötelékébe tartozó vidéki illetékességű gyermekek ügyében. Gyakran csodálkoznak, mert nem értik, miért van a gyermek ebben a kötelékben, és hogyan került oda. A gyámhivatalok működése eltérő, a feladatmegosztások különbözőek. Az elmúlt évek során folyamatosan alakultak újabb gyámhivatalok, követve a sok új település várossá válásának ütemét. Ebből adódóan gyakran „parkoló pályán” állnak az ügyek, mert már tudja a gyámhivatal, hogy néhány hónap múlva át kell adni az új körzet szerinti hivatalnak az ügyeket, és ezért csak raktározza, megőrzi azokat. Érdemi munkát nem végez bennük. Így alakult ez Lidike történetében is: fektették az ügyet sok egyéb elfoglaltságra hivatkozva és azért is, hogy majd az új hivatal bajlódik vele. A Gyvt. módosítására került, és az ebben szereplő egyik kardinális változás, hogy a 0-3 év közötti gyermekek ügyét félévente köteles felülvizsgálni a gyámhivatal. A csecsemőotthonban lévő gyermekek nem látogatási és örökbefogadásra kötelezően felterjesztési idejét az eddigi egy év helyett most fél évben állapította meg. Ha a csecsemőotthon igazolja a látogatási naplóval, hogy a náluk elhelyezett gyermek felől fél éve nem érdeklődött senki, nem látogatták, akkor azonnal fel kell terjesztenie örökbefogadásra. A törvény szerint a gyermeknek családban kell nevelkednie, mert ez az érdeke. A vidéki illetékességű gyermekek ilyenkor hátrányba kerülhetnek, az illetékesség megkeresése a postázás, ügyiratok áthelyezése és az államigazgatás útvesztőjében eltűnő akták miatt. Rendszeresen előfordul, hogy a Fővárosi TEGYESZ kötelékébe tartozó vidéki gyermek ügyiratait a vidéki gyámhivatal automatikusan a vidéki területileg illetékes TEGYESZ-nek küldi

meg, ahol csodálkoznak, hiszen az ő nyilvántartásukban nem szerepel az adott gyermek. Hetekig tartó levelezés és telefonálás után kerül minden a helyére. Hátránya, hogy a fellebbezési időből így kifut a gyám, az érdekelt fél. Az ilyen esetek nem képviselik a gyermek érdekét, joghátrány érheti őt, államigazgatási eljárási hiba miatt.

A korrekt együttműködés fontossága

Megállapítható hogy a Fővárosi szakellátásban lévő vidéki illetékességű gyermekek esetén a gyámok, a gyermekotthoni családgondozók és a gyámi tanácsadók gyámhivatallal való szoros együttműködése és kooperációja tudja csak pótolni a kieső gyermekjóléti szolgáltatást és a gyermekjóléti szolgálattól származó információ egy részét. Közös, egymást minden lényeges apró részletről tájékoztatva tudják képviselni a gyermek érdekét és, csak így lehet segíteni a gyámhivatalt a megalapozott döntés meghozatalában. Fontos a korrekt tájékoztatás, az időben való információ eljuttatása. Ez törvényi kötelezettség is, hiszen a gyámnak, gyámi tanácsadónak félévente jelentési kötelezettsége van. Ha ez a jelentés nemcsak formáság, hanem alaposan és körültekintően megfogalmazott irat, akkor tudja a benne szereplő információt a gyámhivatal jól alkalmazni. Mindenek előtt azt kell elérni, hogy a jelentési kötelezettséggel bírók partneri kapcsolatot tudjanak kialakítani, az eseményekről telefonon is módja és lehetősége legyen információt szerezni és kapni. A kooperációval és a partneri viszony megvalósításával lehet, csak a vidéki illetékességű gyermekek helyzetén javítani, a gyermek mindenképp felett való érdekét érvényesíteni, érdekeit képviselni, hiszen vidéki gyermek folyamatosan van a fővárosi szakellátási rendszerben. Jelenleg a magyarországi szakellátásban élő 20.000 főből, 408 fő a fővárosi rendszerben élő vidéki illetékességű gyermek, az ő életük és sorsuk rendezése, alakulása éppen olyan fontos, mint bármely gyermeké hazánkban.

A gyerekek ügye nem érzelmi kérdés, hanem nagyon is racionális, normatívan szabályozható jelenségkör. Ha a gyermekek ügye szinte kizárólagosan kevés számú és könnyes szemű megszállott harci terepe marad, akkor ezen a területen továbbra is az esedékesség, az adományozás, a függőség lesz a meghatározó. Ahhoz viszont, hogy eljussunk a gyermekvédelem komplex szemléletéhez, többoldalú definíciójához, az egyes gyermekvédelemben érintett területeknek integráltan kell megjeleníteni. A gyermekvédelem tehát nem más, mint az a racionális, mindenképp preventív szemléletű, normatívan szabályozható jelenségkör, amely a gyermekek érdekében a gyermeket annak családjával, életmódjával, szokásrendszerével, tradícióival együtt védi, elősegíti a szükséges és elégséges eszközökkel a gyermekek társadalomba való beilleszkedését, és ehhez minden érintett fél számára egyértelmű, rendszerszerűen átlátható és elfogadható szakmai és jogi garanciát nyújt.

Domokosné Balogh Ildikó